

JAK S DĚTMI REFLEKTOVAT NÁVŠTĚVU DIVADELNÍHO PŘEDSTAVENÍ

Reflexe jako taková má několik významů. V učebním procesu pomáhá žákům ujasnit si postupy učení, díky nimž získali nové vědomosti. Žák se v reflexi ohlíží za tím, jak se mu práce dařila, a získává zprávu o tom, co má příště udělat jinak, aby došel k lepšímu výsledku, nebo naopak co má následovat, aby měl stejný úspěch.

Reflexe divadelního zážitku míří podobným směrem – může dětem vyjasnit nepochopená místa, dá učiteli zprávu o tom, co pro žáky bylo v představení důležité. Může pomoci uzavřít nebo ukotvit témata, která představení otevřela. Dobrá reflexe je samozřejmě také výborným nástrojem, díky němuž se děti učí toleranci k rozmanitosti názorů. Mnohdy je pro děti důležité vědět, že nejsou ve svém pocitu z představení samy. Proč? Protože reflexi neděláme pro reflexi samotnou. Snažíme se jejím prostřednictvím něco vyjádřit, pozorovat, pojmenovat a pochopit, abychom našim nově získaným zkušenostem dali přesah a mohli z nich těžit i v našem životě.

Co vše můžeme s dětmi reflektovat?

Je to hodně podobné jako u přípravy. Děti na návštěvu divadla. Můžeme reflektovat, jak *proběhla návštěva představení* – jaká byla cesta do divadla, jak složité bylo usazení do sálu, co jsme v divadle díky své divácké ohleduplnosti zažili apod. Dále můžeme reflektovat *hru samotnou*. Pojmenovávat témata, která vyplynula z inscenace, zkoumat jednání postav, důsledky jejich rozhodnutí, můžeme se také víc ponořit do historického kontextu ve kterém se příběh odehrával. V reflexi se můžeme zabývat našemu porozumění uměleckému dílu, tedy *diváckou gramotností* – využitými divadelními prostředky, způsobem zpracování inscenace a tím, jak jsme porozuměli znakům atd. Oproti přípravě nám tady ještě přibude jedna specifická část, a tou je *divácký prožitek* – to, co jsme během představení cítili, jak na nás hra působila, co v nás vyvolala.

Jak?

Dvěma nejčastěji používanými způsoby reflexe od učitelů jsou *diskuse* a *kresba*. Děti mají nejčastěji po představení říct nebo nakreslit, co se jim v představení líbilo a nelíbilo. Možná cítíme, že taková reflexe má své limity. Když se s dětmi začíná reflektovat slovně, často se omezují na prosté líbilo a nelíbilo a vybírají taková slova a pojmenování, která mají zažitá od dospělých – děti velmi dobře vycítí, co chceme, nebo naopak nechceme slyšet, a to nám řeknou. Je proto dobré podporovat jejich svobodné vyjádření. Když se mají vyjádřit slovně, je dobře se pít po příčinách: Proč se ti tahle postava líbila víc než jiná? Kdybys představení vytvářel ty, co bys udělal jinak...? Nejúčinnějšími jsou ale zejména metody *dramatické*, *pohybové* a samozřejmě metody *tvůrčího psaní* a *RWCT*.

Metody reflexe návštěvy divadla (cesta, organizace, průběh)

Korespondenční lístek z cesty: Po návratu do školy nebo ještě cestou z divadla (nebo po skončení představení ještě v divadelním foyer) vyzveme děti, aby napsaly z dnešní návštěvy divadla korespondenční lístek rodičům. Na jednu stranu lístku (nebo menší čtvrtky) mohou nakreslit, co pro ně na této cestě bylo zajímavé, na druhou stranu pak slovně popsat zážitek, o který se chtějí s rodiči nebo třeba s někým z kamarádů podělit. Lístky pak samozřejmě můžeme skutečně odeslat, což celé aktivitě dodá na váze.

Reportáž z cesty do divadla: Děti ve skupinách vytvářejí hrané scény, v nichž zachytí ze svého pohledu důležité momenty z třídní návštěvy divadla. Reportáže si následně ukážeme a povídáme si o tom, co mají společného. Pokud se ve více reportážích objeví stejné momenty, můžeme si popovídat o tom, proč pro nás tyto chvíle byly důležité. Na základě toho se také můžeme ptát, jak bychom chtěli, aby naše návštěva divadla probíhala příště.

Metody reflexe hry samotné (téma, příběh, postavy, historický kontext)

Jedno přání: Kdyby jedna z postav příběhu měla nějaké přání, jaké by bylo? Děti mohou přání napsat v podobě tajného zápisu do deníku, který by si postava mohla vést. Zápisy si pak vzájemně můžeme sdílet a povídat si o tom, proč jsme postavám zvolili zrovna tato přání? Můžeme ale také všechna přání svázat do jedné knihy.

Lživá honička: Děti jsou rozmístěny v prostoru; učitel prostorem prochází a vyslovuje tvrzení o příběhu, postavách nebo historických souvislostech z divadelního představení, která jsou pravdivá nebo lživá. Po každém tvrzení se dotkne některého z dětí. Pokud zazněla lež; dotykem označený hráč se stává babou a snaží se někoho chytit. Ostatní mezitím utíkají. Ve chvíli, kdy někoho dotykem uloví, se všichni zastaví (štronzo) a učitel pokračuje dál.

Sochy a sochaři: Děti pracují ve dvojicích. Jeden je sochař, druhý jeho hlinou. Sochař má za úkol z hlíny vytvořit sochu jedné z postav příběhu, kterou děti v divadle viděly. Když jsou sochy prvních sochařů hotové, můžeme ohlásit slavnostní otevření galerie. Ti, kdo byli sochaři, procházejí pomyslnou galerií a snaží se přijít na to, která socha představuje kterou postavu. Galerie se zavírá a děti si role vymění.

Vyprávění z pohledu postavy: Žáci jsou rozděleni do několika skupin. Každá z nich má za úkol napsat příběh divadelního představení z pohledu jedné z postav. Následně děti ze svého středu vyberou jednoho, který se stane postavou a ostatním svůj příběh převypráví (s oporou o zapsaný text) nahlas.

Metody reflexe divadelního jazyka (divácká gramotnost)

Divadelní kritik po větách: Sedíme v kruhu. Společným úkolem všech je popsat zhlédnuté představení z pohledu divadelního kritika. Snažíme se postihnout všechny kvality a nedostatky inscenace. Vyprávění ale probíhá v kruhu – každý žák řekne vždy jen jednu větu. První začne první větou, druhý naváže další větou, další pokračuje třetí větou a tak dále, dokud nepromluví všichni. Variantou zábavnější a náročnější (na udržení myšlenky) je vyprávění po slovech. Také postupujeme v kruhu, ale každý žák má možnost říct vždy jen jedno slovo.

Dopis tvůrcům: Není špatné napsat dopis reálným tvůrcům divadelní inscenace. Děti se mohou zamýšlet nad tím, co by se od jednotlivých profesí mohly dozvědět, na co by se jich mohly ptát. Můžou třeba napsat dopis režisérovi, který celé představení s herci vytvořil, dramaturgovi, který téma nebo příběh pro herce vybral a upravil, mohou ale také napsat některému z herců nebo třeba řediteli divadla. V dopise mohou zachytit, co je v inscenaci oslovilo, k jakému přemýšlení je představení vedlo, čemu třeba nerozuměly, co oceňují apod. Učí se tak přemýšlet o významu divadelní tvorby, o jednotlivých složkách i o divadelních profesích. Učí se samozřejmě také formulovat vlastní myšlenky, názory a otázky.

Živé obrazy důležitých situací: Děti pojmenují scény, které pro ně byly v příběhu nejdůležitější a bez nichž by představení nemělo smysl. Pro následnou práci si vybereme tři a každé z nich dáme název. Učitel pak vždy vysloví název jedné z vybraných scén a počítá nahlas do sedmi. Celá třída během sedmi vteřin bez předchozího domlouvání vytvoří společný živý obraz situace. Když napočítáme „sedm“, učitel tleskne a všichni se ve své soše zastaví. Učitel pak prochází mezi všemi, a koho se dotkne, může nahlas říct, na co právě teď jím ztvárněná postava myslí. Můžeme následně děti nechat danou scénu krátce rozehrát a dalším tlesknutím akci zastavit. Pak pokračujeme k další vybrané scéně. (příklady situací: Jelen poučuje Smolíčka, aby nikomu neotevíral... Smolíček je sám doma... Jeskyňky škemrají, aby jim Smolíček otevřel dveře... Jeskyňky unášejí Smolíčka...)

Metody reflexe divadelního prožitku

Divadlo nám nabízí výjimečnou příležitost k tomu, aby děti prožily celou škálu emocí, aby se mohly nechat děním pohltit, aby se mohly v následné reflexi vztahovat svým prožitkem k prožitku postav. Je nanejvýš důležité s takovým prožitkem pracovat s respektem a důvěrou. K reflexi se proto velmi dobře hodí neverbální metody. Stejně jako celou bytostí vnímaly děti divadelní představení, měly by mít možnost celou bytostí zachytit své pocity z něj. Hra, kterou do reflexe dostaneme, děti motivuje k přemýšlení, k uvědomování si vlastních prožitků, ke sdílení s druhými i k naslouchání.

Je však důležité zmínit, že nějaké dítě svůj prožitek nebude chtít sdílet. Po silném emocionálním zážitku si někdy i my dospělí chceme ještě nějakou chvíli nechat doznívat pocity jen pro sebe. Možná se dokonce i bojíme, že jej snahou o pojmenování zploštíme a vzácné pocity zmizí.

V žádném případě bychom děti do reflexe prožitku neměli nutit! Můžeme být skvělými pedagogy, a přesto bude pro děti bezpečnější a snazší reflektovat prožité jen mezi kamarády. Nebo až doma s rodiči. V takovém případě je dobré mu nabídnout, že kdyby chtělo o prožitku mluvit v soukromí, jsme mu k dispozici. Můžeme mu také navrhnout, ať si samo zvolí způsob, jak bude svůj prožitek reflektovat – někdo se z něj bude chtít vytančit, jiný možná vyzpívat, další své pocity může chtít například vytrhat z papíru. Nebo si část příběhu se spolužáky zahrát „jako v divadle“.

Čmáranice: Děti si na začátek zvolí jednu barvu pastelky nebo voskovky, která nejlépe vystihuje jejich pocit z představení. Pro svou volbu ani nemusí mít argumenty, zajímá nás pocit. Následně mají možnost během asi pěti minut (je dobré podkreslit tuto aktivitu jemnou hudbou) čmárat po papíře tak, aby co nejvýstižněji zachytily to, co v představení prožily. Můžeme je podpořit v tom, že takový prožitek možná nemá ani jasné obrysy a že je klidně možné, že z takového prožitého čmárání opravdu vyjde třeba jen čmáranice. Jde o to zachytit prožitek, ne jeho znak. Bylo by proto dobré, kdybychom děti vedli k tomu, aby nekreslily nic konkrétního. Po skončení položíme obrázky dětí k sobě a dáme jim prostor, aby mezi nimi nacházely společné rysy. Nebo obrázky rozvěsíme po třídě a po takto vytvořené galerii se projdeme. U každého obrázku můžou děti říct pár slov, asociací nebo vyloudit nějaký zvuk, kterým by svůj pocit ze zachyceného prožitku vyjádřily. Můžeme jim také následně dát možnost své prožitky sdílet a na základě obrázku je popsat a vysvětlit. Určitě je do toho ale nenutíme.

Nejsilnější moment: Po představení se děti ráda ptám, zda mají představu, který moment si budou ještě dlouho pamatovat. Mohou ho buď pojmenovat slovně v kruhu, nebo nakreslit. Ale velmi dobře funguje, když mají ze svého těla vytvořit sochu postavy, která v daném momentu něco prožívala. Pokud dítě představí moment, který si vybral i někdo další, jde se na jeviště postavit také a společně tak vytvoří sousoší. S ostatními pak reflektujeme, o jakou se jedná postavu, v jaké situaci je před námi zachycena a jaké pocity se nám s touto scénou pojí. Pak si jdou všichni ze scény sednout a pokračuje další dítě s dalším momentem.

Divadelní deník: Je jakousi obdobou deníku čtenářského. Děti si mohou už od prvních návštěv divadla vést svůj deník, kam si mohou zakreslovat, zapisovat, čmárat, vytrhávat... své pocity z představení. Může to být velmi dobrý prostředek, díky němuž samy uvidí, jak dokážou postupně lépe a lépe své pocity poznávat, reflektovat a pojmenovávat.